

Лекція №1. ІСТОРІЯ ПОЯВИ КІНОМИСТЕЦТВА.

Рухомі зображення завжди були популярні. У Китаї, наприклад, 5000 років тому були «ігри тіней». Вони використовували світло вогню для проектування зображень ляльок на екрани. Отже, проекція — дуже стара ідея. Але кіно стало можливим лише тоді, коли ця стара азіатська ідея зустрілася з новою європейською фотографією.

Вони об'єдналися в середині 19 століття. Саме тоді фотографії вперше почали використовувати в «чарівних ліхтариках». До цього в цих ранніх проекціях використовувалися слайди. Малюнки на цих слайдах були намальовані вручну і дуже дорогі. Для порівняння, фотографії були дешевими та легкими у виготовленні.

Отже, до 1850 року проекція та фотографія об'єдналися. Але результат все одно був не «кіно». Як це могло бути, коли картинки не рухалися? Вирішення цієї проблеми проходило в кілька етапів.

- Перший, у 1877 році, надійшов через англійського винахідника Едварда Майбріджа. Він знайшов спосіб робити фотографії дуже швидко, одну за одною.
- Через одинадцять років американець Джордж Істмен створив першу целулоїдну плівку в рулоні.
- До 1890 року можна було робити до 40 фотографій за секунду.
- Далі, в 1893 році, з'явився ще один винахід - «Кінетоскоп» Томаса Едісона. Кінетоскоп проектував рухомі зображення, але мав три проблеми: (а) був шумний; (б) отримані зображення були дуже низької якості; (в) тільки одна людина могла дивитися кінетоскоп одночасно.

Перш ніж народитися кінематограф, був необхідний останній винахід - тиха машина, здатна проектувати високоякісні зображення на великий

екран. І чоловіки, які зробили це, були двома братами-французами з міста Ліон.

«Кінематограф Люм'єр» дозволяв великій аудиторії дивитися «рухомі картини». Його дебют відбувся 28 грудня 1895 року в паризькому кафе. Того дня Люм'єри показали кілька короткометражних фільмів. Усі вони були документальними, і один із них називався «Прибуття поїзда на станцію». Після цього Огюст Люм'єр розповів журналістам про свій винахід. «Її можна експлуатувати певний час, — сказав він, — але крім цього вона не має жодної комерційної цінності».

Що ж, він був абсолютно не правий. Менш ніж за рік кінотеатри почали відкриватися в Європі та Америці. Апетит публіки до фільмів був миттєвим і величезним, а це означало, що потрібно було знімати все більше і більше. До 1905 року кіновиробництво було не просто цікавою ідеєю – це була успішна нова індустрія. А до 1915 року це була індустрія зі столицею - Голлівуд, США.

Голлівуд був заснований у 1912 році. Саме тоді група нью-йоркських кінопродюсерів вирішила відкрити нову студію в Каліфорнії. Чому Каліфорнія? Оскільки клімат був сприятливим, робоча сила була дешевою, а поблизу було багато красивих місць.

В результаті їхнього рішення незабаром Голлівуд привабив кіноакторів і техніків з усієї країни. Під час Першої світової війни в Європі та протягом кількох років після неї ці піонери кіно зняли тисячі чорно-білих фільмів – комедій, трагедій, фентезі, романів та історичних драм. Це була «тиха ера» - ера Чарлі Чапліна, Рудольфа Валентино, Клари Боу, Дугласа Фербенкса та Бастера Кітона. Його назвали «тихим», тому що не було записаного звуку. Натомість діалоги акторів з'являлися на картках, які демонструвалися кожні 15 або 20 секунд. Тоді це здавалося абсолютно нормальним. Просто такими були фільми.

Насправді ще в 1924 році режисер Д. У. Гріффіт заявив: «Ніколи не буде картин, що говорять». Але Гріффіт, як і Огюст Люм'єр 29 років тому, помилявся. Записаний звук поклав кінець епосі німого звуку в 1927 році. Саме тоді Ел Джолсон говорив і співав у «Джазовому співаку». (Його першими словами були: «Зачекайте, зачекайте, люди. Ви ще нічого не чули!») Вплив на глядачів кінотеатру був величезним. Їм подобалася «Співачка джазу» і вони вимагали все більше і більше картинок, що говорять. Студенти швидко погодилися, і до 1930 року аудиторія зросла з 57 мільйонів на тиждень (1925 рік) до 110 мільйонів на тиждень. Лише через 31 рік після першої кіносеансу Люм'єрів з'явилися сучасні фільми.

На початку 19-го століття вчені звернули увагу на візуальне явище: послідовність окремих нерухомих зображень, якщо їх привести в рух, може створити ілюзію руху. Ці вчені пояснили цей досвід тим, що вони назвали стійкістю зору.

Постійність концепції бачення стимулювала експерименти з кінопристроями протягом усього 19 століття. Серед перших таких пристроїв був щілинний диск з послідовністю малюнків по його периметру. Коли людина обертала диск перед дзеркалом і дивилася крізь прорізи, малюнки рухалися. Зоетроп, пристрій, розроблений у 1830-х роках, являв собою порожнистий барабан із смугою малюнків навколо його внутрішньої поверхні. При обертанні він справляв той самий ефект. У 1870-х роках французький винахідник Еміль Рейно вдосконалив цю ідею, розмістивши дзеркала в центрі барабана. Через кілька років він розробив проєкційну версію, використовуючи рефлектор і лінзу для збільшення рухомих зображень. У 1892 році він почав проводити публічні покази в Парижі у своєму Théâtre Optique із сотнями малюнків на бобіні, які він накручував через свій апарат для створення рухомих зображень, які тривали протягом 15 хвилин.

Винахідники почали думати про поєднання принципів цих пристроїв рухомого зображення з фотографічним записом реального руху незабаром після розвитку фотозйомки в 1830-х роках. Найвідоміший експеримент відбувся в 1870-х роках у Каліфорнії, де залізничний магнат Ліланд Стенфорд найняв британського фотографа Едварда Майбріджа, щоб він врегулював парі щодо того, чи кінь, що скаче, колись відривається від землі на всі чотири ноги. Майбрідж встановив 12 камер уздовж іподрому та розтягнув нитки по трасі з контактом із затвором кожної камери. Рухаючись по доріжці, кінь порвав нитки і викликав серію фотографій. На фотографіях було видно, що кінь не відривається від землі всіма чотирма ногами, і Мейбрідж відправився в лекційну екскурсію, демонструючи свої фотографії на пристрої для рухомих зображень, який він назвав зоопраксископом.

Зусилля Майбріджа спонукали французького вченого Етьєна-Жуля Марєя розробити обладнання для запису й аналізу руху тварин і людей. Він створив те, що він назвав хронофотографічною камерою, яка могла знімати кілька зображень, накладених одне на одне. У свою чергу, його роботі сприяли розробки фотографічних матеріалів. У 1885 році американський винахідник Джордж Істман представив сенсibiliзовану паперову «плівку» замість окремих скляних пластин, які тоді використовувалися. У 1889 році Істмен замінив паперовий рулон целулоїдом, синтетичним пластиковим матеріалом, покритим желатиновою емульсією.

Легендарний американський винахідник Томас Алва Едісон звернув увагу на кіно наприкінці 1880-х років. У своїх лабораторіях у Вест-Оранджі, штат Нью-Джерсі, Едісон доручив британському співробітнику Вільяму К. Л. Діксону сконструювати машину для запису фактичного руху на плівку та іншу машину для перегляду отриманих зображень. До 1891 року Діксон виготовив кінокамеру під назвою «Кінетограф» і машину для огляду під назвою «Кінетоскоп».

Кінетограф приводився в дію за допомогою електродвигуна, який рухав рулон целулоїдної плівки повз об'єктив камери. Камери з приводом від двигуна, які були громіздкими та стаціонарними, незабаром були замінені рухомими камерами з ручним приводом. Ключовим внеском Діксона був зірчковий механізм, пов'язаний із затвором камери, який миттєво зупиняв рулон плівки для кожної експозиції. Ці окремі фотозображення стали називати кадрами. Ранні камери використовували кілька різних швидкостей для експонування кадрів, але до появи звукового кіно наприкінці 1920-х років стандартом стали 24 кадри за секунду.

На початку 1893 року Едісон побудував на території своєї лабораторії кіностудію. 9 травня 1893 року він провів першу публічну виставку фільмів, знятих за допомогою кінетографа. Але лише одна людина одночасно могла використовувати його пристрій для перегляду, кінетоскоп. Ця коробчаста конструкція містила двигун і механізм затвора, подібний до механізму камери. Він пропускав петлю позитивної плівки повз електричне джерело світла, освітлюючи крихітне зображення, яке глядач спостерігав через маленьке віконце. У 1894 році в містах почали відкривати кімнати для огляду кінетоскопів, які містили багато машин для індивідуального перегляду. Едісон і Діксон, очевидно, мало думали про одну машину, яка могла б проєціювати рухомі зображення на велику аудиторію.

Перед кінопроектором існував кінетоскоп, який дозволяв окремому глядачеві дивитися короткий фільм через маленький вічко. За своєю природою досвід перегляду кінофільму через кінетоскоп був індивідуалістичним, приватним, а також інтимним.

Томас Едісон розробив кінетоскоп, але його коріння було в іншому винаході Едісона, фонографі. Вперше розроблений у 1870-х роках як бізнес-машина для допомоги в диктуванні, фонограф посилював звук, записаний на циліндрах. Проте невдовзі фонографи були адаптовані для розваг, і на початку 1890-х років їх розміщували на вокзалах, у вестибюлях готелів,

парках розваг та інших громадських місцях. Впустивши монету, людина могла слухати музику або інші звукові ефекти через телефонну трубку.

У 1893 році, коли фонографи поширилися по всій країні, Едісон організував приватну демонстрацію нової машини для Джозефа Ломбарда, президента North American Phonograph Company. Цей пристрій, який показував серію рухомих зображень через вічко, називали кінетоскопом (термін, що походить від кінетики, науки, яка має справу з аспектами руху). Ломбард був настільки вражений побаченим, що створив компанію для виставлення кінетоскопів на майбутній Всесвітній Колумбійській виставці в Чикаго, штат Іллінойс. Вони створили сенсацію.

У 1894 році Ломбард отримав свою першу комерційну партію кінетоскопів і встановив їх у вільній взуттєвій крамниці в Нью-Йорку. Ломбард стягував плату за вхід у розмірі 25 центів, що дозволяло клієнтам переглядати до п'яти 2/2-хвилинних фільмів на окремих кінетоскопах. Спочатку ринок був обмежений відносно заможною аудиторією, але в міру того, як салони кінетоскопів почали поширюватися в містах по всій країні, вони ставали все більш популярними та доступними для широкого загалу. Деякі салони почали пропонувати «кінетофони», які забезпечували музичний супровід зображення кінетоскопа.

І що ці люди побачили? Кінетоскопи пропонували глядачам не повністю написані сюжети художнього фільму, а короткі проблиски екзотичних людей, місць і речей – від етнічних танців і чужих пейзажів до шоу дресированих тварин. Для міського жителя 19-го століття побачити на кінетоскопі пляж, артистку на трапедії чи навіть бідно одягнену жінку було дивовижною новинкою.

Дійсно, таємна привабливість такого досвіду була більш повно використана конкуруючою машиною, «мутоскопом», представленим у 1897 році колишнім колегою Едісона Вільямом Діксоном (який, фактично, зробив більшу частину роботи над кінетоскопом). На відміну від

кінетоскопа, який запускався автоматично, коли в нього була опущена монета, мутоскоп був машиною з ручним приводом, яка дозволяла глядачеві контролювати темп дії.

Тим часом Едісон, Діксон та інші підприємці були залучені до розробки — і контролю — наступного етапу нової індустрії — проєкції кінофільмів, яка дозволить групам людей дивитися фільм одночасно. До кінця 19 століття для цього в салонах кінетоскопів і водевільних театрах встановлювали різноманітні пристрої. Зрештою Едісон переміг своїх суперників у боротьбі за монополізацію кінопроєкції, перш за все завдяки своїй юридичній могутності, а не технічній майстерності. Але, як і в інших засобах масової інформації, ключ до фінансового успіху в кінобізнесі лежить не в техніці, а в контенті – у цьому випадку в конкретних фільмах, які люди хотіли дивитися. Майбутнє належало не винахідникам, а кінопродюсерам і дистриб'юторам, багато з яких були іммігрантами, які вперше побачили кіно на кінетоскопі.

У Франції брати Огюст і Луї Люм'єри, які керували фабрикою в Ліоні, що виготовляла фотообладнання, прагнули покращити досягнення Едісона. До 1895 року вони розробили легку ручну камеру, яка використовувала кігтовий механізм для просування рулону плівки. Вони назвали його Cinématographe і невдовзі виявили, що його також можна використовувати для показу великих зображень на екрані, якщо його підключити до проєкційного обладнання. Протягом 1895 року вони знімали фільми та проєктували їх для обраних груп. Їх перший показ для широкої публіки відбувся в Парижі в грудні 1895 року.

В іншому місці також були зайняті інші винахідники. У Німеччині брати Еміль і Макс Складановські розробили апарат і проєктували фільми в Берліні в листопаді 1895 року. У Британії машину, розроблену Біртом Акресом і Робертом В. Полом, використовували для проєктування фільмів у Лондоні в січні 1896 року. У Сполучених Штатах Америки, проєктор під

назвою Vitascope був побудований приблизно в той же час Чарльзом Френсісом Дженкінсом і Томасом Арматом.

Брати Люм'єр займали унікальне місце серед усіх цих одночасних зусиль, оскільки вони були новаторськими кінематографістами, а також винахідниками та виробниками. Багато фільмів, які вони зняли протягом 1895 і 1896 років, хоча і дуже короткі, вважаються ключовими в історії кіно. Коротка комедія «Поливальник і полив» (1896), взята з газетної карикатури, показує садівника, якого обливають шлангом у результаті витівки хлопчика. «Робітники залишають фабрику Люм'єр» (1895) і «Прибуття потяга в Ласьота» (1896), де показано, як поїзд прибуває на станцію та виходять пасажери, належали до так званих актуальних фільмів – фільмів, які зображували реальні події, а не історія, розказана акторами, якими Люм'єри стали відомими.

Протягом десятиліття після появи кінофільмів фільми демонструвалися в рамках водевільних або естрадних програм, на карнавалах і ярмарках, у лекційних залах і церквах і поступово в приміщеннях, переобладнаних для ексклюзивних виставок фільмів. Більшість фільмів тривали не довше 10-12 хвилин, що відображало кількість плівки, яку можна було намотати на стандартну котушку для проєкції (звідси термін «однокатушечні»). Багато з них були комедіями або актуальними, за прикладом братів Люм'єр. Їхня мета полягала в тому, щоб показати щось вражаюче, незвичайне, хвилююче або, можливо, варте висвітлення. Але кінематографісти також шукали нові напрямки, особливо у напрямку фентезі та оповіді.

Французький фокусник і кінорежисер Жорж Мельєс був видатним творцем фантастичних фільмів у ранньому кіно. Мельєс використовував нове середовище для покращення своїх магічних актів за допомогою таких прийомів, як стоп-моушн-зйомка - переривання дії камери та переміщення або заміна людей і об'єктів - таким чином, наприклад, жінка перетворювалася на скелет. Він створив продумані фони з кількома сценами

та змінами костюмів для цих так званих фільмів-трюків, які широко наслідували інші кінематографісти. Із сотень робіт, які він створив між 1896 і 1912 роками, мабуть, найвідомішою є «Подорож на Місяць» (1902), де в одній сцені зображено оживлене людське обличчя Місяця, якому в око влучає ракета.

У Сполучених Штатах колишній кіномеханік і учасник роз'їзних виставок Едвін С. Портер у 1901 році очолив виробництво кінофільмів у компанії Едісона та почав знімати довгі фільми, які розповідали історію. Як і у випадку з фільмами Мельєса, вони вимагали кількох кадрів, які можна було б змонтувати в оповідну послідовність. Найвідомішим фільмом Портера — і найвідомішою роботою раннього кіно — був «Велике пограбування поїзда» (1903), якому приписують утвердження кіно як комерційного засобу розваг. Крім того, швидка зміна місця дії у цьому фільмі, включно з діями в потязі, що рухається, стала характерною рисою кінотеатру.